

ปัญหาการใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ต่อการจัดแสดงของพิพิธภัณฑในรูปแบบดิจิทัล¹

ศุภมิตร เปรมปิยะวัฒน์²

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ต่อการจัดแสดงของพิพิธภัณฑในรูปแบบดิจิทัล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการจัดแสดงของพิพิธภัณฑในสภาพแวดล้อมแห่งดิจิทัลไม่ว่าจะเกิดจากวัตถุจัดแสดงที่ถูกทำให้เป็นรูปแบบดิจิทัล และการสร้างฐานข้อมูลเพื่อประโยชน์ในการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ โดยมีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ที่จะนำมาใช้กับการจัดแสดงในรูปแบบดิจิทัลของพิพิธภัณฑได้อย่างไร ซึ่งพระราชบัญญัติดังกล่าวมีสาระสำคัญเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์และป้องกันสิทธิของผู้สร้างสรรค์ ในขณะที่เดียวกันก็สร้างสมดุลประโยชน์ให้กับสาธารณะโดยให้ได้ใช้ประโยชน์งานสร้างสรรค์นั้นด้วยเช่นกัน ฉะนั้นจึงเกี่ยวข้องกับการจัดแสดงของพิพิธภัณฑอย่างแน่นอนเนื่องจากวัตถุจัดแสดงต่าง ๆ ในพิพิธภัณฑล้วนเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ทั้งสิ้น อีกทั้งในปัจจุบันการจัดแสดงในพิพิธภัณฑได้ถูกปรับเปลี่ยนมาเป็นรูปแบบดิจิทัล ทั้งมีการจัดแสดงบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตผ่านทางเว็บไซต์และแอปพลิเคชันของพิพิธภัณฑหรือทางสังคมออนไลน์ รวมไปถึงมีการจัดทำฐานข้อมูลของพิพิธภัณฑ ประกอบกับพิพิธภัณฑยังมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญไม่ว่าจะเป็นการเก็บรวบรวม สงวนรักษา ค้นคว้าวิจัย ให้ความรู้ และจัดแสดงมรดกทางวัฒนธรรมอีกด้วย

จากการศึกษาทำให้ทราบว่า การใช้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มีผลต่อการจัดแสดงของพิพิธภัณฑในรูปแบบดิจิทัลหลายประการอันปัญหาต้องพิจารณา ซึ่งสรุปได้ ดังต่อไปนี้

ประการแรกปัญหาความเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ในการจัดแสดงของพิพิธภัณฑมีกรณี ดังต่อไปนี้

กรณีการจัดแสดงผลงานโดยทำให้เป็นรูปแบบดิจิทัล ในส่วนการแปลงคอลเลกชันผลงานเป็นรูปแบบดิจิทัลนั้น หากวัตถุจัดแสดงเป็นของผู้อื่นที่ไม่ใช่ของพิพิธภัณฑ การทำให้เป็นรูปแบบดิจิทัลเพื่อใช้ในการจัดแสดงจะเป็นการทำซ้ำหรือคัดแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่น โดยไม่ได้รับอนุญาต ทำให้พิพิธภัณฑไม่ได้ทำหรือก่อให้เกิดงานด้วยการริเริ่มขึ้นเองทำให้ไม่เป็นผู้สร้างสรรค์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 แต่หากวัตถุจัดแสดงเป็นของพิพิธภัณฑ การทำให้เป็นรูปแบบดิจิทัลของพิพิธภัณฑย่อมเป็นการทำหรือก่อให้เกิดผลงานจากความคิดริเริ่มด้วยของพิพิธภัณฑเองไม่ได้ลอกเลียนงานของผู้อื่นโดย

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง ปัญหาการใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ต่อการจัดแสดงของพิพิธภัณฑในรูปแบบดิจิทัล โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี วงษ์วิจิต และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปภาศรี บัวสุวรรณ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย รัตนเชื้อสกุล

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

มิได้รับแรงคลใจหรือได้รับรู้มาจากความคิดของคนอื่น แม้ยังมีรูปร่างลักษณะที่เหมือนกันกับผลงานศิลปะต้นแบบก็ตาม แต่ก็เป็งานสร้างสรรค์ที่เกิดจากความคิดริเริ่มด้วยพิพธิภณั้เองแล้ว และหากวัตถุที่จัดแสดงที่เป็นของพิพธิภณั้บางอย่างที่เป็นโบราณวัตถุหรือศิลปะที่เก่าแก่อันเป็งานสร้างสรรค์ซึ่งสิ้นสุดอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ไปแล้วทำให้กลายเป็นงานอันเป็สาธารณสมบัติ (Work in Public Domain) การทำให้เป็รูปแบบดิจิทัลก็ย่อมเป็กรณีที่พิพธิภณั้เป็นผู้ทำหรือก่อให้เกิดงานนั้นด้วยความคิดริเริ่มขึ้นเองแล้วเช่นกัน อีกทั้งการถ่ายภาพดิจิทัลหรือการสแกนเป็งานสร้างสรรค์ประเภทภาพถ่าย ส่วนการใช้ชีวิตสันเป็สื่อมัลติมีเดีย นั้นเป็งานสร้างสรรค์ประเภทโสดทัสนวัสดุ และการใช้เทคโนโลยีสร้างควมเสมือนจริงอันเป็ภาพสามมิติในการจัดแสดงของพิพธิภณั้ที่จะเป็งานสร้างสรรค์ในประเภทงานภาพถ่าย ซึ่งล้วนเป็ไปตามประเภทของงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ทั้งสิ้น นอกจากนั้นการสร้างศิลปะดิจิทัลจะเป็งานจิตรกรรมซึ่งเป็งานอันมีลิขสิทธิ์ประเภทศิลปกรรม คนตรีกรรม รวมไปถึงเป็โปรแกรมคอมพิวเตอร์ซึ่งเป็งานอันมีลิขสิทธิ์ประเภทวรรณกรรมด้วยอีกประการหนึ่งด้วย และอาจเป็งานอันมีลิขสิทธิ์ที่เป็งานอื่นใดในแผนกศิลปะได้ด้วยเช่นกัน

ส่วนกรณีการสร้างฐานข้อมูลที่ใช้ในการจัดแสดงของพิพธิภณั้ นั้นเป็การรวบรวมข้อมูลหรือสิ่งอื่นใดซึ่งสามารถอ่านหรือถ่ายทอดได้โดยอาศัยเครื่องกลอุปกรณ์อื่นใดซึ่งจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ได้ตามมาตรา 12 โดยส่วนที่เป็นข้อความคำบรรยายถึงรายละเอียดต่าง ๆ ของวัตถุจัดแสดงเป็งานอันมีลิขสิทธิ์ประเภทงานวรรณกรรม ส่วนที่เป็นภาพถ่ายวัตถุจัดแสดงซึ่งเป็งานอันมีลิขสิทธิ์ประเภทงานศิลปกรรม นอกจากนั้นฐานข้อมูลที่ใช้ในการจัดแสดงของพิพธิภณั้ตามมาตรฐานเมทาดาตาสำหรับพิพธิภณั้ที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลลิขสิทธิ์ยังเป็นข้อมูลการบริหารสิทธิที่สามารถได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายลิขสิทธิ์อีกด้วย

ประการต่อมาปัญหาความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในการจัดแสดงของพิพธิภณั้มีกรณี ดังต่อไปนี้

กรณีปัญหาเกี่ยวกับการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ในการจัดแสดงของพิพธิภณั้ซึ่งการจัดแสดงผลงานโดยทำให้เป็รูปแบบดิจิทัลนั้นต้องพิจารณาจากการนำเข้ามาซึ่งวัตถุจัดแสดงของพิพธิภณั้ หากเป็ของพิพธิภณั้ที่อยู่แล้วและนำมาทำให้เป็รูปแบบดิจิทัล ก็จะเป็นการที่พิพธิภณั้ได้กระทำต่องานที่ไม่มีลิขสิทธิ์หรืองานที่มีลิขสิทธิ์แต่หมดอายุคุ้มครองไปแล้ว และมีลักษณะเป็การสร้างสรรค์ใช้ความรู้ความสามารถ ความพยายามที่เพียงพอแล้วจึงทำให้เป็งานอันมีลิขสิทธิ์ และพิพธิภณั้ผู้สร้างสรรค์ย่อมเป็เจ้าของลิขสิทธิ์ซึ่งได้มาโดยการสร้างสรรค์ตามมาตรา 8 แต่หากเป็ของผู้อื่นซึ่งพิพธิภณั้ นำเข้ามาจัดแสดง แม้พิพธิภณั้สามารถใช้วัตถุจัดแสดงภายในพิพธิภณั้ได้ก็ตาม แต่ลิขสิทธิ์ก็ยังคงเป็ของเจ้าของลิขสิทธิ์อยู่เช่นเดิม เพราะไม่ใช่การโอนลิขสิทธิ์มาตรา 17 เมื่อการแปลงคอลเลกชันผลงานเป็การดัดแปลงวัตถุจัดแสดงตามมาตรา 4 หากไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของงานอันมีลิขสิทธิ์ก่อนหรือไม่ได้กำหนดข้อตกลงในสิทธิดัดแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์ไว้ย่อมถือว่เป็การละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้สร้างสรรค์หรือผู้เป็เจ้าของ

ลิขสิทธิ์ตามมาตรา 11 จึงไม่ทำให้พิพธิภัณฑ์เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในวัตถุจัดแสดงที่อยู่ในรูปแบบดิจิทัลในฐานะผู้ดัดแปลงงานด้วย แต่หากพิพธิภัณฑ์ดัดแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์โดยได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ก็จะเป็นผู้สร้างสรรค์และเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์งานที่ดัดแปลง ส่วนการสร้างศิลปประดิษฐ์เป็นกรณีที่พิพธิภัณฑ์เป็นผู้ที่ทำหรือผู้ก่อให้เกิดงานสร้างสรรค์อย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ดังกล่าวจึงเป็นการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์โดยการสร้างสรรค์ทำให้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในฐานะผู้สร้างสรรค์งานตามมาตรา 8 และในส่วนของการสร้างฐานข้อมูลที่ใช้ในการจัดแสดงตามมาตรฐานเมทาตาสำหรับพิพธิภัณฑ์ แม้จะไม่ใช่การรวบรวมหรือประกอบเข้ากันซึ่งงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติดังกล่าว แต่ก็เป็นการนำเอาข้อมูลหรือสิ่งอื่นใดซึ่งสามารถอ่านหรือถ่ายทอดได้โดยอาศัยเครื่องกลหรืออุปกรณ์อื่นใดมารวบรวมหรือประกอบเข้ากันแล้ว พิพธิภัณฑ์ในฐานะที่เป็นผู้รวบรวมข้อมูลดังกล่าวย่อมมีลิขสิทธิ์ในงานที่ได้รวบรวมและสามารถเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานดังกล่าวได้ตามมาตรา 12

กรณีปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ในการจัดแสดงบนอินเทอร์เน็ตต้องพิจารณาสืบเนื่องจากกรณีที่พิพธิภัณฑ์ได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ในฐานะเจ้าของลิขสิทธิ์ในการจัดแสดงซึ่งมีความแตกต่างกันออกไปตามลักษณะและรูปแบบวิธีการนำวัตถุจัดแสดงเข้ามาในพิพธิภัณฑ์ หากพิพธิภัณฑ์นำวัตถุหรือผลงานจัดแสดงเป็นของพิพธิภัณฑ์อยู่แล้ว หรืองานที่ไม่มีลิขสิทธิ์หรืองานที่มีลิขสิทธิ์แต่หมดอายุคุ้มครองไปแล้วมาทำให้เป็นรูปแบบดิจิทัลย่อมเป็นงานที่มีลิขสิทธิ์ และผู้ที่สร้างสรรค์งานดังกล่าวขึ้นย่อมเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ และเมื่อมีการจัดแสดงบนอินเทอร์เน็ต พิพธิภัณฑ์ก็ย่อมได้รับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ในการจัดแสดงบนอินเทอร์เน็ต จึงมีสิทธิทำซ้ำงานอันมีลิขสิทธิ์และการเผยแพร่งานอันมีลิขสิทธิ์ต่อสาธารณชนบนอินเทอร์เน็ตแต่เพียงผู้เดียว ส่วนการจับภาพหน้าจอ (screen capture) ผลงานที่จัดแสดงซึ่งอยู่ในรูปของดิจิทัลของพิพธิภัณฑ์เป็นการทำซ้ำตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 4 วรรค 13 ซึ่งพิพธิภัณฑ์ในฐานะเจ้าของงานอันมีลิขสิทธิ์จะมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการทำซ้ำตามมาตรา 15 (1) บุคคลที่จับภาพหน้าจอในการจัดแสดงบนอินเทอร์เน็ตไม่สามารถกระทำได้ หากมีการจับภาพหน้าจอจะถือว่าละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 27 เว้นแต่จะได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิตามมาตรา 15 (5) อย่างไรก็ตามการจับภาพหน้าจอที่เป็นภาพสามมิติซึ่งเป็นผลงานหรือชิ้นงานที่จัดแสดงของพิพธิภัณฑ์เท่านั้นที่เป็นการทำซ้ำได้ เพราะเป็นการบันทึกภาพงานอันมีลิขสิทธิ์ในส่วนอันเป็นสาระสำคัญ แต่การจับภาพหน้าจอที่เป็นภาพสามมิติซึ่งเป็นบรรยากาศของการจัดแสดงในรูปแบบดิจิทัลของพิพธิภัณฑ์ แม้ว่าจะบันทึกภาพหน้าจอโดยมีส่วนที่เป็นภาพสามมิติซึ่งเป็นผลงานหรือชิ้นงานที่จัดแสดงด้วยก็ตาม แต่ไม่ได้จับภาพหน้าจอที่เป็นภาพสามมิติซึ่งเป็นผลงานหรือชิ้นงานที่จัดแสดงขึ้นใดชิ้นหนึ่งเป็นการเฉพาะก็ไม่เป็นการทำซ้ำงานอันมีลิขสิทธิ์ของพิพธิภัณฑ์ เพราะไม่ได้บันทึกภาพงานอันมีลิขสิทธิ์ในส่วนอันเป็นสาระสำคัญ โดยคำนิยามคำว่า การทำซ้ำตามพระราชบัญญัตินี้ที่ใช้นั้นแนวคิดว่าการบันทึกภาพซึ่งเป็นการทำซ้ำนั้นจะต้องทำต่องานอันมีลิขสิทธิ์

ในส่วนอันเป็นสาระสำคัญเท่านั้น ได้บัญญัติไว้อย่างเหมาะสมกับปัญหาการคุ้มครองลิขสิทธิ์ในการจัดแสดงบนอินเทอร์เน็ตในกรณีที่มิใช่ผู้เข้าชมจับภาพหน้าจอในการจัดแสดงบนอินเทอร์เน็ตของพิพิธภัณฑสถานแล้ว

ประการสุดท้ายปัญหาการอ้างของพิพิธภัณฑสถานในเรื่องข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์มีกรณี ดังต่อไปนี้

กรณีข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ในบททั่วไป พิพิธภัณฑสถานมีบทบาทหน้าที่สำคัญคือ การศึกษาค้นคว้า วิจัยวัตถุเพื่อใช้ในการจัดแสดง รวมถึงให้บริการศึกษาและประชาสัมพันธ์ผ่านวัตถุจัดแสดงเพื่อวิจารณ์และรายงานให้กับสาธารณชน การจัดแสดงในรูปแบบดิจิทัลจึงนำข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ในบททั่วไปตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 32 วรรคสอง มาปรับใช้ได้ ได้แก่ ตามอนุมาตรา 1 การใช้งานอันมีลิขสิทธิ์เพื่อวิจัยหรือศึกษาซึ่งมิใช่การกระทำเพื่อหากำไร ตามอนุมาตรา 3 การติชม วิจารณ์ หรือแนะนำผลงาน โดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น และตามอนุมาตรา 4 การเสนอรายงานข่าวทางสื่อสารมวลชน โดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น แต่ต้องพิจารณาถึงการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์อย่างเป็นธรรมตามมาตรา 32 วรรคหนึ่ง ก่อน ทั้งในส่วนการกระทำแก่วัตถุจัดแสดงอันมีลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่นจะต้องไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ของเจ้าของลิขสิทธิ์และไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร โดยพิพิธภัณฑสถานนำเอาวัตถุจัดแสดงซึ่งเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่นมาทำให้เป็นรูปแบบดิจิทัลมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา วิจัย ติชม วิจารณ์ หรือแนะนำผลงาน เสนอรายงานข่าวทางสื่อสารมวลชนแล้วนำไปจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑสถานนั้น มิใช่เพื่อใช้ประโยชน์นอกพิพิธภัณฑสถานจึงไม่ขัดขวางการใช้สิทธิแต่เพียงผู้เดียวของเจ้าของลิขสิทธิ์แสวงหาผลประโยชน์จากงานของตน แม้การจัดแสดงในรูปแบบดิจิทัลจะกระทบกระเทือนต่อสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์อยู่บ้าง แต่ก็ไม่เกินสมควร เพราะทำเพื่อให้บริการศึกษาแก่สาธารณชน ทั้งนี้ต้องพิจารณาถึงปริมาณและเนื้อหาในสาระสำคัญที่ถูกใช้ต้องไม่มากเกินไป และไม่มีลักษณะทำเพื่อการค้าหรือหากำไร โดยในภาพรวมแล้วก็เป็นการใช้งานลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่นอย่างเป็นธรรมได้

อย่างไรก็ตามการอ้างของพิพิธภัณฑสถานในเรื่องข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 32 วรรคหนึ่ง ต้องพิจารณาประกอบกับมาตรา 32 วรรคสอง ที่กำหนดการกระทำบางอย่างไว้เฉพาะ เมื่อพิจารณาบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานแล้ว การจัดแสดงในรูปแบบดิจิทัลทำเพื่อวิจัยหรือศึกษาวัตถุจัดแสดง ซึ่งมีใช้การทำให้หากำไร หรือเป็นการติชม วิจารณ์ หรือแนะนำผลงานหรือเสนอรายงานข่าวทางสื่อสารมวลชน โดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในวัตถุจัดแสดงย่อมเป็นการกระทำแก่วัตถุจัดแสดงอันมีลิขสิทธิ์ในลักษณะของการกระทำที่กฎหมายลิขสิทธิ์บัญญัติไว้เป็นพิเศษไม่ให้ถือเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 32 วรรคสอง (1) (3) (4) พิพิธภัณฑสถานจึงอ้างลักษณะของการกระทำดังกล่าวมาเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ได้

กรณีข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ที่บัญญัติไว้เฉพาะเป็นหลักเกณฑ์ในระบบกฎหมายลิขสิทธิ์ที่สร้างดุลยภาพและประสานประโยชน์ระหว่างเจ้าของลิขสิทธิ์และผู้ใช้ลิขสิทธิ์ให้เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อสังคมคำนึงถึงวัตถุประสงค์การใช้งานอันมีลิขสิทธิ์และประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่สาธารณชน พระราชบัญญัติ

ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติมบัญญัติถึงข้อยกเว้นสำหรับการกระทำของบรรณารักษ์ห้องสมุด ห้องสมุด และหอจดหมายเหตุเท่านั้นตามมาตรา 34 มาตรา 53/3 (2) (3) และมาตรา 53/5 (7) เชื่อว่า มีเหตุผล มาจากความสำคัญในบทบาทหน้าที่ของห้องสมุดและหอจดหมายเหตุที่เป็นแหล่งรวมทรัพยากรสารสนเทศ ที่เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ประเภทต่าง ๆ ในการเสริมสร้างความรู้ ตลอดจนการศึกษาค้นคว้าต่าง ๆ ของ ประชาชนในสังคม ซึ่งพิพธิภัณฑ์กับบทบาทหน้าที่การศึกษาและยังต้องประชาสัมพันธ์ผ่านการจัดแสดง การรวบรวม จำแนกแยกประเภท ศึกษาวิจัย ทำบันทึกหลักฐาน ซ่อม สงวนรักษาวัตถุจัดแสดง รวมถึง การสืบสานวัฒนธรรมอีกด้วย แต่กลับไม่มีข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์สำหรับการกระทำของพิพธิภัณฑ์ไว้

สำหรับบทบาทหน้าที่การอนุรักษ์วัตถุที่จัดแสดงโดยสงวนเก็บรักษาผ่านกรรมวิธีและกระบวนการ ต่าง ๆ โดยเฉพาะการทำให้เป็นรูปแบบดิจิทัลที่นิยมในปัจจุบันอันเป็นการทำซ้ำหรือดัดแปลงวัตถุจัดแสดง อยู่ในตัว แต่ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ไม่ได้มีบัญญัติถึงข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์สำหรับ พิพธิภัณฑ์อันเกิดจากการกระทำเพื่อการสงวนรักษาวัตถุจัดแสดงแตกต่างจากพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ และสิทธิบัตร ค.ศ. 1988 ของประเทศอังกฤษ และไม่เหมือนกับพระราชบัญญัติ ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2511 ของประเทศออสเตรเลียได้บัญญัติถึงข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์อันเกิดจากการทำซ้ำ เพื่อการสงวนรักษางานหรือสำเนางานนั้นของสถาบันทางวัฒนธรรมซึ่งรวมไปถึงพิพธิภัณฑ์ด้วย

สำหรับกรณีพิพธิภัณฑ์จำเป็นต้องจัดแสดงงานอันมีลิขสิทธิ์แต่วัตถุจัดแสดงเหล่านั้นไม่สามารถ ระบุตัวตนของเจ้าของลิขสิทธิ์ได้ เพราะไม่ปรากฏชื่อของเจ้าของลิขสิทธิ์ หรือมีชื่อแต่ไม่สามารถติดตามตัว เพื่อขออนุญาตใช้ลิขสิทธิ์ได้อันเป็นกรณีลิขสิทธิ์กำพัว ทำให้พิพธิภัณฑ์เสี่ยงต่อการละเมิดลิขสิทธิ์จาก การจัดแสดงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปแบบดิจิทัลที่มีการนำวัตถุจัดแสดงมาทำให้เป็นรูปแบบดิจิทัล รวมถึง การจัดแสดงบนอินเทอร์เน็ตหรือสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และที่แก้ไข เพิ่มเติมไม่ได้มีบทบัญญัติใดกล่าวถึงมาตรการในการจัดการเกี่ยวกับลิขสิทธิ์กำพัวไว้ แต่ยังสามารถนำ ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ในบททั่วไปที่บัญญัติไว้ในมาตรา 32 มาปรับใช้ได้ ซึ่งพิพธิภัณฑ์ต้องกระทำ โดยไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์ และไม่กระทบกระเทือน ถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควรตามมาตรา 32 วรรคแรก อีกทั้งต้องพิจารณา ประกอบมาตรา 32 วรรคสอง ที่กำหนดลักษณะการนำงานอันมีลิขสิทธิ์ไปใช้เฉพาะการกระทำบางอย่างด้วย

จากการศึกษาปัญหาการใช้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มีผลต่อการจัดแสดงของพิพธิภัณฑ์ ในรูปแบบดิจิทัล ผู้ศึกษาพบว่ามิข้อเสนอแนะ คือ

1. ปัญหาความเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ในการจัดแสดงของพิพธิภัณฑ์

1.1 ในประเด็นเรื่องการพิจารณามาตรฐานระดับของความคิดสร้างสรรค์งานที่พิพธิภัณฑ์ทำให้ เป็นรูปแบบดิจิทัลนั้นเกิดจากงานอันเป็นสาธารณสมบัติยังต้องใช้แนวทางคำพิพากษาฎีกา และ ไม่มีความ ชัดเจน พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 จึงควรมีมาตรฐานระดับของความคิดสร้างสรรค์งานที่ชัดเจนมาก

ขึ้นโดยอาจกำหนดเป็นบทนิยามลงให้ชัดเจนในทำนองที่ว่า งานสร้างสรรค์ต้องเป็นงานที่ผู้สร้างสรรค์ได้ทำหรือก่อให้เกิดงานนั้นด้วยการริเริ่มขึ้นเองโดยมิได้ทำซ้ำหรือดัดแปลงจากงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาตไม่ว่างานนั้นจะเป็นงานประเภทใด

1.2 ในประเด็นเรื่องการใช้เทคโนโลยีสร้างความเสมือนจริงอันเป็นภาพสามมิติในการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ น่าเชื่อได้ว่าเป็นงานที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ที่เป็นงานภาพถ่าย ฉะนั้นพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 ควรบัญญัติเพิ่มเติมในส่วนคำนิยามความหมายของงานภาพถ่ายตามมาตรา 4 ในส่วนท้ายจากคำว่า “...การบันทึกภาพโดยเครื่องมือหรือวิธีการอย่างอื่น” เป็นคำว่า “...การบันทึกภาพโดยเครื่องมือหรือวิธีการอย่างอื่น ตลอดจนถึงงานสร้างสรรค์ 3 มิติ” เพื่อความชัดเจนและก้าวทันต่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ อีกทั้งยังสอดคล้องกับคำว่า “งานสร้างสรรค์” ในอนุสัญญากรุงเบอร์นกำหนดว่างานสร้างสรรค์ คือ การแสดงออกซึ่งงานวรรณกรรมและศิลปกรรมนั้นรวมถึงงานที่ทำขึ้นทุกชนิดในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์และแผนกศิลปะ โดยจะทำซ้ำออกมาในวิธี หรือรูปร่างอย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะ เป็นหนังสือ งานนาฏกรรม รวมตลอดถึงงานสร้างสรรค์ 3 มิติ เป็นต้น

2. ปัญหาการอ้างของพิพิธภัณฑ์ในเรื่องข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์

2.1 ในประเด็นเรื่องข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์โดยทั่วไปตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 32 วรรคสอง (1) (3) (4) ที่กำหนดลักษณะของการกระทำที่กฎหมายลิขสิทธิ์บัญญัติไว้เป็นพิเศษซึ่งพิพิธภัณฑ์อาจจะอ้างลักษณะของการกระทำที่เป็นการวิจัยหรือศึกษาวัตถุจัดแสดงหรือดิชม วิจัย หรือแนะนำผลงานหรือเสนอรายงานข่าวทางสื่อสารมวลชน ได้ดังที่ได้วิเคราะห์ไปแล้วข้างต้นก็ตาม แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อพิพิธภัณฑ์ที่จะนำมาใช้อ้างเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ได้ พิพิธภัณฑ์จึงมีความเสี่ยงต่อการละเมิดลิขสิทธิ์จากการนำงานอันมีลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่นมาจัดแสดงในรูปแบบดิจิทัลได้อยู่ดี เพราะไม่ได้กำหนดให้ครอบคลุมไปถึงบทบาทหน้าที่หลักของพิพิธภัณฑ์อันได้แก่ การจัดแสดง ฉะนั้นพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 ควรมีการบัญญัติถึงข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์สำหรับการกระทำของพิพิธภัณฑ์ไว้ด้วยเพื่อให้สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ที่มีต่อประชาชนในสังคม และให้ทันยุคสมัยที่พิพิธภัณฑ์มีการจัดแสดงในรูปแบบดิจิทัลมากขึ้น อีกทั้งควรบัญญัติในทำนองเดียวกันกับ มาตรา 34 ในพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว เพื่อให้พิพิธภัณฑ์สามารถทำซ้ำเพื่อใช้ในการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์เองหรือให้แก่พิพิธภัณฑ์อื่น รวมไปถึงการทำซ้ำตามสมควรให้แก่บุคคลอื่นเพื่อประโยชน์ในการวิจัยหรือการศึกษาอีกด้วย นอกจากนั้นในส่วนมาตรา 53/3 (2) (3) และมาตรา 53/5 (7) นั้นก็ควรเพิ่มการกระทำโดยพิพิธภัณฑ์เข้าไปในบทกฎหมายเพื่อเป็นข้อยกเว้นสำหรับการกระทำที่เป็นการละเมิดข้อมูลการบริหารสิทธิ์หรือมาตรการทางเทคโนโลยีของพิพิธภัณฑ์ด้วย

2.2 ในประเด็นเรื่องพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์อันเกิดจากการทำซ้ำเพื่อการสงวนรักษาวัตถุจัดแสดงสำหรับพิพิธภัณฑ์จะสามารถนำมาใช้

อ้างได้ เมื่อพิจารณาถึงบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานในการสงวนเก็บรักษาวัตถุจัดแสดง ประกอบกับสภาพปัจจุบันที่พิพิธภัณฑสถานมีการอนุรักษ์วัตถุจัดแสดงโดยการทำให้เป็นรูปแบบดิจิทัลอย่างแพร่หลายแล้ว การมีข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์อันเกิดจากการทำซ้ำเพื่อการสงวนรักษาวัตถุจัดแสดงสำหรับพิพิธภัณฑสถานที่จะใช้อ้างเมื่อเกิดความเสียหายจากการทำที่ละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่นน่าจะเป็นผลดีแก่พิพิธภัณฑสถานและสังคมมากกว่า ฉะนั้นจึงควรบัญญัติเพิ่มเติมในส่วนข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์อันเกิดจากการทำซ้ำเพื่อการสงวนรักษาวัตถุจัดแสดงสำหรับพิพิธภัณฑสถานไว้ด้วย

2.3 ในประเด็นเรื่องความจำเป็นในการใช้งานลิขสิทธิ์กำพร้าในการจัดแสดงในรูปแบบดิจิทัลของพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งแม้ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ในบททั่วไปสำหรับกรณีดังกล่าวได้ก็ตาม แต่ก็เกินไปอย่างจำกัด เพราะปรับใช้ได้เฉพาะเพียงพิพิธภัณฑสถานที่ดำเนินการโดยไม่แสวงหากำไร และใช้ได้เฉพาะการกระทำบางอย่างตามที่มาตรา 32 วรรคสอง กำหนดไว้เท่านั้น ซึ่งไม่น่าจะรวมถึงจัดแสดงในรูปแบบดิจิทัลของพิพิธภัณฑสถานด้วย ส่งผลให้พิพิธภัณฑสถานยังต้องตกอยู่ในความเสี่ยงของการละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่นอยู่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ฉะนั้นพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 ควรต้องแก้ไขเพิ่มเติมโดยกำหนดให้มีมาตรการทางกฎหมายที่บัญญัติรองรับในเรื่องลิขสิทธิ์กำพร้าไว้อย่างชัดเจน โดยอาจนำมาตรการเกี่ยวกับการจัดการลิขสิทธิ์กำพร้าตามพระราชบัญญัติว่าด้วยลิขสิทธิ์ การออกแบบ และสิทธิบัตร ค.ศ. 1988 ซึ่งมีการอนุวัติการกฎหมายจากความตกลงร่วมแห่งสหภาพยุโรปเลขที่ 28/2012 ว่าด้วยการอนุญาตให้ใช้งานลิขสิทธิ์กำพร้ามาปรับใช้ โดยกำหนดให้ผู้ประสงค์ใช้ประโยชน์ในงานลิขสิทธิ์กำพร้าดำเนินการสืบค้นหาตัวเจ้าของลิขสิทธิ์จากฐานข้อมูลหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ซึ่งได้รวบรวมไว้เรียบร้อยแล้ว และต้องเก็บรวบรวมหลักฐานการใช้ความพยายามในการสืบค้นนั้นไว้ด้วย รวมถึงกำหนดหน่วยงานที่จะรับผิดชอบดำเนินการพิจารณาอนุญาตให้ใช้สิทธิ และกำหนดค่าตอบแทนและจัดเก็บค่าตอบแทนดังกล่าวไว้แทนเจ้าของลิขสิทธิ์อีกทางหนึ่งด้วย จึงจะเกิดประโยชน์ต่อพิพิธภัณฑสถานในการจัดแสดงในรูปแบบดิจิทัลอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

ปภาศรี บัวสวรรค์. **กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550.
 สุมาลี วงษ์วิจิตร. **กระบวนวิชากฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา (Law 6105)**. กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ม.ป.ป.
 สมลักษณ์ เจริญพจน์. **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถาน**. กรุงเทพมหานคร: กราฟิควอร์เมท (ไทยแลนด์), 2547.